

РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інститут економіки промисловості НАН України

Анотація: *Визначено, що найважливішим чинником інноваційного розвитку промислових підприємств є регіоналізація, надано пропозиції з подальшого розвитку та вирішення проблем цієї сфери.*

Ключові слова: інноваційний розвиток, конкурентоспроможність, кластери, регіоналізація.

Abstract: *It is determined that the most important factor in the innovative development of industrial enterprises is regionalization, and proposals for further development and solving problems in this area are provided.*

Keywords: innovative development, competitiveness, clusters, regionalization.

Відмінними характеристиками світової економіки початку ХХІ століття є бурхливий розвиток процесів глобалізації, транснаціоналізації інноваційних процесів, з одного боку, і поглиблення процесів регіоналізації, підвищення важливості регіонального аспекту інноваційної діяльності, – з іншого. Стає все більш очевидним, що успішний розвиток будь-якої країни тісно пов'язаний з соціально-економічним становищем її регіонів, підвищенням їх конкурентоспроможності. Вони виконують ключову роль в економічному зростанні, генеруючи функцію створення наукоємних продуктів на мезорівні через регіональні мережі, кластери, системи. Акцентування уваги в сучасних дослідженнях на важливості регіональної складової інноваційних процесів пояснюється підвищенням інтенсивності міжнародної конкуренції у глобалізованій економіці, недоліками традиційних регіональних моделей розвитку, появою ефективних кластерів фірм і промислових підприємств у багатьох регіонах у всьому світі. Саме в регіонах зосереджено процес створення нових знань та існує відповідна інфраструктура їх подальшого поширення і застосування. Передача знань у практику є більш ефективною на регіональному рівні, насамперед, завдяки безпосередньому спілкуванню між суб'єктами інноваційної діяльності на відміну від застосування довгих каналів зв'язку на національному рівні.

Основними причинами уповільнення процесів формування в Україні нового, інноваційного, типу розвитку, обмеження темпів зростання національної економіки є структурна розбалансованість економіки регіонів, відсутність системного функціонування їх науково-технічної та інноваційної сфери. На даний час необхідність трансформації економічної та інституціональної системи, цілей і пріоритетів соціально-економічного розвитку відчувається практично у всіх регіонах країни, але особливо гостро вона проявляється в тих областях, де активно формуються нові чинники регіонального розвитку, з'явилися реальні можливості для перебудови економіки у високоефективну регіональну інноваційну систему. В той же час регіональна та інноваційна політика, яка провадиться останніми роками, методи та інструменти управління інноваційними процесами в регіонах свідчать про те, що системи регіонального управління поки що не готові до реалізації зазначених можливостей. За таких обставин потрібна розробка нової концепції управління, яка б орієнтувала регіони на підвищення їх конкурентоспроможності засобами інноваційної економіки.

Розвинені в минулому регіони України з висококваліфікованими кадрами, вагомим потенціалом у науковій та виробничій сферах, високою щільністю населення виявилися в більшості своїй депресивними територіями, які особливо гостро потребують відповідної трансформації на інноваційній основі. Подолання депресивності в регіонах України є ефективним засобом зниження диференціації їх соціально-економічного розвитку та зменшення кількості дотаційних територій.

Втім необхідно зауважити, що наявний стан інноваційної сфери в країні та її промислових регіонах здебільшого обумовлений нестачею загальних сприятливих умов для здійснення науково-технічної та інноваційної діяльності. Одним із наслідків відсутності дієвих механізмів економічного стимулювання інноваційної діяльності є те, що основна частина інвестицій в країні спрямована до підприємств третього технологічного укладу, і мізерна до четвертого і п'ятого. Все це свідчить про

те, що в існуючих умовах необхідним є застосування нових механізмів управління інноваційним розвитком, які б сприяли підвищенню конкурентоспроможності регіонів і країни.

Одним з таких механізмів є регіоналізація інноваційних процесів. Вона безпосередньо пов'язана з підвищенням конкурентоспроможності промислових підприємств на підставі створення умов ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів, а також з територіальною соціально-економічною інтеграцією і просторовим розвитком.

Це дозволить, по-перше, швидко розробляти і ухвалювати самостійні ініціативні рішення, зокрема за участю безпосередніх виконавців; по-друге, більш безумовно відображати в цих рішеннях об'єктивну ситуацію; по-третє, відмовитися від детальних інструкцій з центру, зменшити цим самим його переваженість другорядними проблемами, скоротивши інформаційні потоки і спростивши в цілому управління; по-четверте, орієнтувати виконавців на конкретні результати, а не на показники; по-п'яте, здійснювати навчання персоналу і надавати можливість отримання регіонами міжнародної матеріальної та технічної допомоги.

Потенційно правильним кроком уряду є надання територіальним громадам більш широкій юридичній незалежності, можливості об'єднуватися в конгломерати для досягнення фінансових і бюджетних цілей, обслуговуватися не тільки в структурах державного казначейства, але і в комерційних банках. Проте вимагає визначення процедури реалізації нововведень, яку поки що досконально не віддзеркалено в підзаконних нормативно-правових актах і яка не має конкретних пояснень з боку уряду.

Але слід зазначити, що державою створюються умови для інноваційного розвитку промисловості. Проте низька інноваційна активність на підприємствах промисловості свідчить про необхідність удосконалення державного регулювання розвитку промисловості, яке має бути пов'язано з процесами регіоналізації і здійснюватися за такими напрямками: фінансово-економічне забезпечення; техніко-технологічне забезпечення; інноваційне забезпечення.

Фінансово-економічне забезпечення розвитку промисловості стосується державної фінансової підтримки підприємств промисловості за рахунок надання дешевих кредитів, створення фонду розвитку промисловості, надання пільг. Особливе значення для фінансово-економічного забезпечення розвитку промисловості має банківське кредитування, а також залучення приватних інвестицій з модернізації виробництва.

Техніко-технологічне забезпечення розвитку промисловості стосується створення техніко-технологічної бази відновлення основних засобів виробництва. Можливим виходом з цієї ситуації було би придбання імпортного обладнання в кредит під гарантії уряду.

Розвиток галузевої науки завжди залежав від того, наскільки тісними були зв'язки між науковими організаціями та виробничими підприємствами. Вона практично не фінансувалася з бюджету, але наукові організації, які не втратили зв'язків з виробництвом, намагалися зберегти напрями своєї діяльності і кадровий потенціал.

Удосконалення механізмів впровадження науково-технічних розробок у промислове виробництво можливо: шляхом надання дешевих кредитних ресурсів і податкових пільг із коштів цільового призначення; скорочення терміну впровадження науково-технічних розробок шляхом побудови науково-технічних парків, застосування у процесі впровадження науково-технічних розробок авторських колективів з правом використання створеної ними інтелектуальної власності.

На галузевому рівні для розвитку промисловості на інноваційній основі необхідно створити: галузеву інформаційну систему; систему галузевого трансферу технологій; навчально-наукові центри підвищення кваліфікації інженерних кадрів.

Для розвитку промисловості на інноваційній основі найважливішим є створення кластерів, що стимулює кооперацію й розвиток інноваційної діяльності в промисловості. Традиційно в економіці кластерами прийнято вважати сконцентровані на певній території групи взаємозв'язаних компаній. У зв'язку з цим нагальним є визначення ядра кластера – ініціаторів створення та відповідальних за стратегію його розвитку. Це мають бути висококонкурентні, обов'язково експортоорієнтовані компанії. Такі компанії визначають рівень вимог до усіх учасників кластера і стимулюють їх розвиток. Масштаб діяльності ядра кластера повинен значно перевершувати середній галузевий.

Зараз у багатьох регіонах впроваджується кластерна модель підвищення конкурентоспроможності регіону в рамках розроблених стратегій розвитку регіону. Їх розробка здійснювалася за участю консалтингової компанії «Monitor Group», яка співпрацює з провідними корпораціями світу, урядами, організаціями соціального сектору, допомагаючи їм вирішувати

найбільш важливі завдання. Поглиблений аналіз дозволив запропонувати створення кластерів у найбільш перспективних секторах регіонів з урахуванням наявних ресурсів, геополітичного їх розташування, сприятливих умов ведення бізнесу. Ставилося за мету створення конкурентоспроможних кластерів, які мають бути лідерами економічного зростання в регіоні й підвищувати їх конкурентоспроможність на світовому рівні.

Кластери мають бути створені на основі високого рівня кооперації та конкуренції. До їх складу входять як територіально близькі, так і віддалені підприємства, які об'єднані загальним проектом техніко-технологічного розвитку підприємств промисловості.

Кластери мають містити такі напрями: модернізація діючих виробництв підприємств промисловості; створення IT-кластерів, що сприяють розвитку промисловості на інноваційній основі.

Основними критеріями державної підтримки цих проектів є: відповідність пріоритетним напрямкам; вкладення інвестицій у сферу виробництва з високим технологічним рівнем не нижче V-VI технологічних укладів; окупність інвестицій; імпортозаміщення; підвищення енергоефективності та ресурсозбереження; високий ступінь готовності об'єктів інвестування; залучення капіталу переважно з бюджетних джерел; сприяння розвитку інших галузей вітчизняного виробництва; створення нових робочих місць. Кластери мають стати єдиним координуючим органом розвитку промисловості України на інноваційній основі та залучати зарубіжні фірми, що дозволить постійно підтримувати дух здорової конкуренції і високий технічний рівень розробок.

На регіональному рівні інноваційному розвитку промисловості сприяє: створення виробничих потужностей із застосуванням відомих світових брендів та зарубіжних виробництв; трансфер технологій з урахуванням каналів постачання; впровадження механізму бізнес-маркетингу та виробничих інформаційних систем.

Таким чином, організаційно-економічне забезпечення розвитку промисловості на основі багаторівневого підходу сприяє розробці заходів щодо інноваційного розвитку промисловості на державному, галузевому та регіональному рівнях.

ВИСНОВКИ. 1. Структурна розбалансованість економіки регіонів, відсутність системного функціонування їх науково-технічної та інноваційної сфери уповільнює процеси формування в Україні нового, інноваційного типу розвитку, обмежує темпи зростання національної економіки. Нагальною є необхідність трансформації економічної та інституціональної системи, цілей і пріоритетів соціально-економічного розвитку. 2. В існуючих умовах вважається за необхідне застосування нових механізмів управління інноваційним розвитком, які б сприяли підвищенню конкурентоспроможності регіонів і країни в цілому. Одним з таких механізмів є регіоналізація інноваційних процесів, яка безпосередньо пов'язана з підвищенням конкурентоспроможності промислових підприємств на підставі створення умов ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів. 4. Низька інноваційна активність на підприємствах промисловості свідчить про необхідність удосконалення державного регулювання інноваційного розвитку промисловості, яке має бути пов'язано з процесами регіоналізації. 5. Регіоналізація поширює можливості отримання міжнародної матеріальної та технічної допомоги, яку передбачається спрямовувати у тому числі на активізацію інноваційної діяльності промислових підприємств регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Юрчак О. Що необхідно для розвитку кластерів в Україні. 2020. 15 жовт. URL: <https://gmk.center/ua/opinion/shho-neobhidno-dlya-rozvitku-klasteriv-v-ukraini/>
2. Свида І.В. Актуальні тенденції регіоналізації та їх роль в інтеграційних процесах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. С. 157-160. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/36.pdf>

Хазанова Наталія Миколаївна, головний економіст, Інститут економіки промисловості НАН України, Київ, e-mail: nata.hazanova@gmail.com

Khazanova Nataliia N. – Chief Economist, Institute of industrial economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kiev, e-mail: nata.hazanova@gmail.com